

אלו ואלו דברי אלקים חיים

אלכסנדר ציקין

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף יג עמוד ב

אמר רבי אחא בר חנינא: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו - שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו. שהוא אומר על טמא טהור ומראה לו פנים, על טהור טמא ומראה לו פנים. תנא: לא רבי מאיר שמו אלא רבי נהוראי שמו, ולמה נקרא שמו רבי מאיר - שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה. ולא נהוראי שמו אלא רבי נחמיה שמו, ואמרי לה רבי אלעזר בן ערך שמו, ולמה נקרא שמו נהוראי - שמנהיר עיני חכמים בהלכה. אמר רבי: האי דמחדדנא מחבראי - דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה, ואילו חזיתיה מקמיה - הוה מחדדנא טפי. דכתיב והיו עיניך ראות את מוריך. אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: תלמיד היה לו לרבי מאיר וסומכוס שמו, שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה ארבעים ושמונה טעמי טומאה, ועל כל דבר ודבר של טהרה ארבעים ושמונה טעמי טהרה. תנא: תלמיד ותיק היה ביבנה שהיה מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים. אמר רבינא: אני אדון ואטהרנו; ומה נחש שממית ומרבה טומאה - טהור, שרץ שאין ממית ומרבה טומאה לא כל שכן? - ולא היא, מעשה קוץ בעלמא קעביד.

אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן - מפני שנוחין ועלובין היו, ושונים דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן. כאותה ששנינו: מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין. אמרו בית הלל לבית שמאי: לא כך היה מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורנית, ומצאוהו יושב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית. אמרו להן בית שמאי: (אי) משם ראייה? אף הן אמרו לו: אם כך היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך. ללמדך, שכל המשפיל עצמו הקדוש ברוך הוא מגביהו, וכל המגביה עצמו הקדוש ברוך הוא משפילו. כל המחזר על הגדולה - גדולה בורחת ממנו, וכל הבורח מן הגדולה - גדולה מחזרת אחריו. וכל הדוחק את השעה - שעה דוחקתו, וכל הנדחה מפני שעה - שעה עומדת לו. תנו רבנן: שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים: נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים: נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. נמנו וגמרו: נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכשיו שנברא - יפשפש במעשיו. ואמרי לה: ימשמש במעשיו.

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף ו עמוד ב

הא ר' אביתר הוא דאסכים מריה על ידיה, דכתיב: ותזנה עליו פילגשו, רבי אביתר אמר: זבוב מצא לה, ר' יונתן אמר: נימא מצא לה, ואשכחיה ר' אביתר לאליהו, א"ל: מאי קא עביד הקדוש ברוך הוא? א"ל: עסיק בפילגש בגבעה, ומאי קאמר? אמר ליה: אביתר בני כך הוא אומר, יונתן בני כך הוא אומר, א"ל: ח"ו, ומי איכא ספיקא קמי שמיא? א"ל: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן זבוב מצא ולא הקפיד, נימא מצא והקפיד. אמר רב יהודה: זבוב בקערה, ונימא באותו מקום, זבוב - מאיסותא, ונימא - סכנתא. איכא דאמרי: אידי ואידי בקערה, זבוב - אונסא, ונימא - פשיעותא.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פרק א

הדא דתימא משיצאת בת קול אבל עד שלא יצאת בת קול כל הרוצה להחמיר על עצמו לנהוג כחומרי בית שמאי וכחומרי ב"ה על זה נאמר [קהלת ב ד] הכסיל בחושך הולך כקולי אילו ואילו נקרא רשע אלא אי כקולי דדין וכחומרי דדין אי כקולי דדין וכחומרי דדין הדא דתימא עד שלא יצאת בת קול אבל משיצאת בת קול לעולם הלכה כדברי בית הלל וכל העובר על דברי בית הלל חייב מיתה. תני יצאת בת קול ואמרה אלו

ואלו דברי אלהים חיים אבל הלכה כדברי בית הלל איכן יצאה בת קול רבי ביבי אמר בשם רבי יוחנן ביבנה יצאה בת קול:

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ג עמוד א - עמוד ב

ואף הוא פתח ודרש: דברי חכמים כדרבנות וכמשמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרעה אחד. למה נמשלו דברי תורה לדרבן? לומר לך: מה דרבן זה מכוין את הפרה לתלמיה להוציא חיים לעולם, אף דברי תורה מכוונים את לומדיהן מדרכי מיתה לדרכי חיים. אי מה דרבן זה מטלטל אף דברי תורה מטלטלין - תלמוד לומר משמרות. אי מה מסמר זה חסר ולא יתר אף דברי תורה חסירין ולא יתירין - תלמוד לומר נטועים, מה נטיעה זו פרה ורבה - אף דברי תורה פרין ורבין. בעלי אספות - אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין. שמא יאמר אדם: היאך אני למד תורה מעתה? תלמוד לומר: כולם נתנו מרעה אחד - אל אחד נתנו, פרנס אחד אמרן, מפי אדון כל המעשים ברוך הוא, דכתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה. אף אתה עשה אזניך כאפרכסת, וקנה לך לב מבין לשמוע את דברי מטמאים ואת דברי מטהרים, את דברי אוסרין ואת דברי מתירין, את דברי פוסלין ואת דברי מכשירין. בלשון הזה אמר להם: אין דור יתום שרבי אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו. ולימרו ליה בהדיא? - משום מעשה שהיה. דתניא: מעשה ברבי יוסי בן דורמסקית שהלך להקביל פני רבי אלעזר בלוד, אמר לו: מה חידוש היה בבית המדרש היום? - אמר ליה: נמנו וגמרו: עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. אמר לו: יוסי! פשוט ידיך וקבל עיניך. פשט ידיו וקבל עיניו. בכה רבי אלעזר ואמר: סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. אמר לו: לך אמור להם: אל תחושו למניינכם, כך מקובלני מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבו, ורבו מרבו: הלכתא למשה מסיני, עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. מה טעם? הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית. תנא: לאחר שנתייבשה דעתו, אמר: יהי רצון שיחזרו עיני יוסי למקומן. וחזרו.

מדרש תהלים (בובר) מזמור סח

[ו] [סח, יב] ה' יתן אומר המבשרות צבא רב. הקדוש ברוך הוא יתברך שמו וגבורתו כשהיה אומר בדיבור הקול נחלק לשבעה קולות, ומשבעה לשבעים לשונות של שבעים אומות, שיהו הכל שומעין, לכך נאמר המבשרות צבא רב. דבר אחר ה' יתן אומר. הדיבור היה יוצא מפי הגבורה ומשה ואהרן מבשרים לצבא רב לכנסת ישראל.

ריקאנטי פרשת יתרו

כל זה הוא כי בדיבור אשר נאמר עליו [דברים ה', י"ט] קול גדול ולא יסף, היו בו כל הפנים המשתנים והמתהפכים לטמא וטהור לאסור ומותר לפסול וכשר, כי לא יתכן להאמין שהיה הקול ההוא חסר כלום, ולכך בגודל הקול היו הדברים מתהפכין מכל צד זה לעומת זה, וכל אחד ואחד מן החכמים קבל את שלו, כי לא הנביאים בלבד קבלו מהר סיני אלא אף כל החכמים העומדים בכל דור ודור, כי כל אחד קבל את שלו שנאמר [שם ה', י"ט] את הדברים האלה דבר י"י אל כל קהלכם, ועל הענין הזה אמר [עירובין שם] אלו ואלו דברי אלהים חיים הם, כי אם היה אחד מהם טועה בקבלתו לא היה אומר כך, ואלו הם שבעים פנים שיש לתורה המתהפכין לכל צד, כי נחלק הקול ההוא לע' ענפים כאשר ביארנו. ובמדרש תלים אמרו רבותינו זכרונם לברכה [תהלים ס"ח, י"ב] י"י יתן אומר המבשרות צבא רב, היה הדיבור יוצא ומתחלק לז' קולות, והז' קולות לשבעים לשון, ורבי יהושע בן לוי אומר כאדם המכה את הסדן וניצוצות יוצאות לכאן ולכאן, כן המבשרות צבא רב, הפטיש כחו אינו אלא דבר אחד ומפוצץ הסלע לכמה שברים, כך הקול שנתנה בו התורה. וזה הענין יבאר לך ספיקות כשתבונן עליו.

חידושי הריטב"א מסכת עירובין דף יג עמוד ב

אלו ואלו דברי אלהים חיים. שאלו רבני צרפת ז"ל היאך אפשר שיהו שניהם דברי אלהים חיים וזה אוסר וזה מתיר, ותירצו כי כשעלה משה למרום לקבל תורה הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר, ושאל להקב"ה על זה, ואמר שיהא זה מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור ויהיה הכרעה כמותם, ונכון הוא לפי הדרש ובדרך האמת יש טעם וסוד בדבר.

ספר החינוך מצוה עח

מצות הטיה אחרי רבים
(א) לנטות אחרי רבים, והוא כשיפול מחלוקת בין החכמים בדין מדיני התורה כולה, וכמו כן בדין פרטי, כלומר בדין שיהא בין ראובן ושמעון על דרך משל, כשתהיה המחלוקת בין דייני עירם שקצתם דנין לחיוב וקצתם לפטור, לנטות אחר הרוב לעולם, שנאמר [שמות כ"ג, ב'] אחרי רבים להטות, ובביאור אמרו זכרונם לברכה [חולין דף י"א ע"א] רובא דאורייתא.
ובחירת רוב זה לפי הדומה הוא בששני הכיתות החולקות יודעות בחכמת התורה בשוה, שאין לומר שכת חכמים מועטת לא תכריע כת בורים מרובה ואפילו כיוצא מצרים, אבל בהשוות החכמה או בקרוב הודיעתנו התורה שריבוי הדעות יסכימו לעולם אל האמת יותר מן המיעוט. ובין שיסכימו לאמת או לא יסכימו לפי דעת השומע, הדין נותן שלא נסור מדרך הרוב. ומה שאני אומר כי בחירת הרוב לעולם הוא בששני הכיתות החולקות שוות בחכמת האמת, כי כן נאמר בכל מקום חוץ מן הסנהדרין, שבהם לא נדקדק בהיותם חולקין אי זו כת יודעת יותר אלא לעולם נעשה כדברי הרוב מהם, והטעם לפי שהם היו בחשבון מחויב מן התורה, והוא כאילו צייתה התורה בפירוש אחר רוב של אלו תעשו כל עניינכם, ועוד שהם כולם היו חכמים גדולים. ומרשי מצוה זו, שנצטוינו בזה לחזק קיום דתינו, שאילו נצטוינו קיימו התורה כאשר תוכלו להשיג כוונת אמיתתה, כל אחד ואחד מישראל יאמר דעתי נותנת שאמיתת ענין פלוני כן הוא, ואפילו כל העולם יאמרו בהפכו לא יהיה לו רשות לעשות הענין בהפך האמת לפי דעתו, ויצא מזה חורבן שתעשה התורה ככמה תורות, כי כל אחד ידין כפי עניות דעתו. אבל עכשיו שבפירוש נצטוינו לקבל בה דעת רוב החכמים, יש תורה אחת לכולנו והוא קיומנו גדול בה, ואין לנו לזוז מדעתם ויהי מה, ובכן בעשותינו מצוותם אנו משלימין מצות האל, ואפילו אם לא יכוונו לפעמים החכמים אל האמת חלילה, עליהם יהיה החטאת ולא עלינו. וזהו הענין שאמרו זכרונם לברכה בהוריות [דף ב' ע"א] שבית דין שטעו בהוראה ועשה היחיד על פיהם, שהם בחיוב הקרבן לא היחיד כלל, זולתי בצדדים מפורשים שם.

עקידת יצחק בראשית שער יב (פרשת נח)

ואם יראה לפעמים ביניהם מחלוקת הסברות ושנוי דעות הנה לא יצאו מהגבלה ההיא אשר בה השתוף. אבל הם ענינים נכנסים בתוכה ומקיימים אותה מצדדים מתחלפים כל אחד לפי סברתו. לא יספיק החלוק ההוא החלקי להפרידם אדרבה יוסיפו אומץ בהתאחדם אל עצם ההגבלה ההיא. משל לשני חכמים העוברים לפני המלך. האחד יכסה את ראשו. והשני יסיר את מצנפתו. כי עם שנתחלפו במעשיהם החלקיים כפי מה שחשב כל אחד מהם כי הוא דרך הכבוד. הנה נשתתפו בהסכמה אחת כי החלוק הכבוד למלך הוא הראוי והנאות וכמה הפליגו חכמינו ז"ל להורות זה במה שאמרו פרק קמא דקדושין (ל"ב) מאי כי ידברו את אויבים בשער אמר רבי חייא בר אבא אפילו האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקים בתורה בשער אחד נעשו אויבים זה לזה ואינם זזים משם עד שנעשו אוהבים זה לזה שנאמר את והב בסופה אהבה בסוף. וזה כי בהתחלה כשיעשו דברים מתחלפים או יאמרו דעות מקבילות יראה שהם מתנגדים לגמרי כמו שיהיה הענין באלו האנשים שאמרנו. שלכאורה יראה שהא' חפץ ביקרו של מלך והשני לא כן ירצה. אמנם כשישאו ויתנו בשדבר ויודע טעם כל אחד מהם ימצא לסוף כי הכבוד אשר ידרוש האחד הוא עצמו מה שידרוש השני והוא הדבר אשר ייחדם. והוא טעם אמרם ז"ל הללו מטהרין והללו מטמאין הללו מכשירין והללו פוסלין הללו מזכין והללו מחייבין ואלו ואלו דברי אלהים חיים (חגיגה ג' ב). כי כוונת כלם להעמיד התורה והמצוה על הצד היותר שלם שאפשר ולהפיק רצון האלדים שהנחילה לנו. ולזה היו כל הסברות ההם נכנסות תחת גדר ההגבלה ההיא ומקיימין אותה כמו שאמר על זה כלם נתנו מרועה א' (קהלת י"ב). ומזה הטעם אמרו כל

מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים כו' (אבות פ"ה). והוא כאשר יהיה כמחלוקת בית שמאי ובית הלל. שהוא מזה האופן שהענין הכללי אשר ירצה האחד הוא אשר ירצה חברו ולא יתחלפו כי אם בענינים החלקיים הפרטיים.

מהרש"א חידושי אגדות מסכת חגיגה דף ג עמוד ב

נתנו מרועה אחד אל אחד נתנן פרנס אחד כו'. דבכלל רועה אחד אל אחד כמ"ש האלהים הרועה גו' רועה ישראל האזינה גו' ובכללו ג"כ פרנס אחד זה משה שנא' איה משה רועה צאנו גו' והוא נקרא פרנס כמ"ש ג' פרנסין עמדו לישראל המן בשביל משה כו'. ואמר שאמרן מפי אדון כל המעשים כו' דגם להלכה למשה /למעשה/ איכא לצדד לטמא ולטהר ומרבה ליה מכל הדברים האלה דכולן מפי הגבורה נאמרו שהיה הדבור מתחלק לכמה קולות כדאמרין פרק ר"ע ודבר שאינו מפורש בתורה איכא צדדין לטמא ואיכא צדדין לטהר והתורה נתנה להכריע בהן ע"פ הרוב כמ"ש אחרי רבים להטות ואמר ע"ז עשה אזניך כאפרכסת כו' פירש בערוך אפרכסת הוא דלי של רחיים שהוא מכניס הרבה ומוציא קמעא עכ"ל והוא משל לעניינו שיכניס לאזנו לשמוע הרבה דברי כולן בין המטמאין ובין המטהרין אבל יקנה לו לב להבחין מדעות החלוקות איזה יכשר ויקבענו לו הלכה כמותו כפרש"י:

קצות החושן הקדמה

וכבר האריך הר"ן בדרשותיו דרוש שביעי במה שאמרו פרק השוכר את הפועלים רבה הוי יתיב אגוזאי דדיקלא וקא גריס שמע דקא מפלגי במתיבתא דרקיעא אם בהרת קדמה לשער לבן טמא ואם שער לבן לבהרת טהור ספק הקדוש ברוך הוא אומר טהור ומתיבתא דרקיעא אמרי טמא אמרי מאן נוכח רבה בר נחמני דהוא יחיד באהלות. וע"ש שהקשה אחר שהשיגו מהשי"ת שהיה מטהר איך טמאו הם עד שהוצרכו להכרעתו של רבה בר נחמני וע"ש שכתב בישוב שאלה זו וז"ל, כי אם היותם שספק טהור על דרך האמת היו אומרים טמא שאחר שהכרעת התורה נמסרה להם בחייהם ושכלם היה מחייב לטמא היה מן הראוי שיהיה טמא אף על פי שהוא בהיפך האמת שכן חייב שכל האנושי והשאר אף על פי שהוא אמת אין ראוי לעשות מעשה כן בדרכי התורה כמו שלא טהרו בעלי מחלוקתו של ר' אליעזר אף על פי שנתנה עליהם בת קול מן השמים שהלכה כמותו ולא נסתפק להם שהענין מאת השי"ת ואעפ"כ לא בשמים הוא ולפיכך אמרו מאן נוכח רבה בר נחמני ולא באתה אליו ההכרעה מן האמת כי לא נסתפקו בזה כמו שכתבנו אלא שהכריע ששכל האדם מחייב וכו' ומה שהיו הם מטמאים לא היה רק מקוצר שכלם בערך השכל האנושי או מהתירשלות בלימוד התורה בחייהם ע"ש:

וכל הרואה זה ישתומם ולבבו יחרד. אם בני עליה שזכו להיות מבני מתיבתא העליונים. לפני אדון האדונים. לא השלימו שכלם שכל האנושי מפני עומק המושג וקוצר המשיגים. או מהתירשלות בלימוד התורה בחייהם ואם הראשונים כמלאכים ומה יעשו חלושי השכל כמונו אשר בטרדת הזמן טרודים. ובעתות הפנאי שוכן ענן העצלות עליהם. בהתרפות מן התורה ידיהם. ואפילו דבר קלה במסכת כלה. לא ידעו השיב כתורה. או לנו מעלבונה של תורה. ובדרוש י"א ז"ל, וג"כ נאמין שאם הסכימו הפך האמת ונדע זה ע"י בת קול או נביא אין ראוי שנסור מהסכמת החכמים וזה הוא ענין ר"א הגדול עם החכמים שאע"פ שנתן אותות גדולים וחזקים שהאמת כדבריו ויצאתה בת קול מן השמים ואמרה מה לכם אצל ר"א שהלכה כמותו בכל מקום אעפ"כ כשלא רצה להסכים לדבריהם נמנו עליו וברכוהו לפי שלא מסר ה' יתברך הכרעת ספיקות התורה לנביא ולא לבת קול אלא לחכמי הדור וכו' ומפורש עוד בתמורה שאין צריך לומר שאין ראוי שימשך אחר הנביאים הפך הסכמת החכמים אבל גם כן יספקו החכמים בדבר מה אין לנו שנקח ביאור הספק ההוא ע"פ נביא אבל יותר טוב שיסאר הדבר בספיקו שאמרו שם בימי אבלו של משה נשתכחו וכו' ואמרו לו ליהושע שאל ואמר להם לא בשמים הוא ונאמר עוד שם שעמדו עליו כל ישראל ואמר לו הקדוש ברוך הוא לומר לך אי אפשר לך וטורדן במלחמה ע"ש:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א הקדמה

הנה ספרי זה שרובו הוא מה שהשבתי מה שהיה נראה לע"ד להורות הלכה למעשה לאלו שרצו לידע דעתי. ואף שמן הראוי היה לכאורה למנוע מלהשיב למעשה שהרי הרבה גדולי עולם בתורה וביראת ה' נמנעו מלהורות מיראתם ממאמר ר' אבא א"ר הונא אמר רב בסוטה דף כ"ב רבים חללים הפילה זה ת"ח שלא הגיע להוראה ומורה, ואף שאמר גם ועצומים כל הרוגיה זה ת"ח שהגיע להוראה ואינו מורה ומטעם זה כתב רעק"א הובא בהקדמת בניו לספר התשובות שלו ודי אשר הוצרכתי להשיב לשואלי מדאגה שבל אהיה בכלל כל מי שהגיע להוראה ואינו מורה עיין שם, מ"מ אלו שנמנעו הוא מאחר שגם עתה צריך המורה להורות כאמיתות הדין כמו שהיה צריך להורות בימי רב ורב הונא ור' אבא, לכן אף שודאי בכל דור הוא מדה אחרת להחשיב הגיעו להוראה שהרי רק חכמי דור זה שייך שיורו עתה ועליהם הוא הצייו להורות לדורם, דהא אי אפשר להשיג בדורות האחרונים מורי הוראה כדורות הראשונים, ובע"כ כוונת מאמרם זה ת"ח שהגיע להוראה, אינו רק על אלו שהגיעו להוראה בזמנם דוקא, אלא אף על אלו שהגיעו להוראה בדורות אלו שמחוייבים להורות כדהורה רעק"א, מ"מ יש ודאי על כל אחד לחוש שמא אינו מכיין כהאמת ולכן מצד היראה הכריעו שאין יכולין לכיין אמיתות הדין ואין להם להורות ושאינו רעק"א שאף אחר כל החששות הורה והשיב למעשה מטעם החיוב שעליו מדין הגיע להוראה דרב גובריה והיה יכול לאמוד עצמו. וא"כ כ"ש לקטני ערך כמוני שאין בי תורה וחכמה כראוי שהיה לי למנוע מלהורות לגמרי וכ"ש מלהעלות על הדפוס שהוא כהוראה לכל העולם.

אבל הוא מטעם שהנכון לע"ד בזה שהיו רשאים ומחוייבין חכמי דורות האחרונים להורות אף שללא היו נחשבים הגיעו להוראה בדורות חכמי הגמ' שיש ודאי לחוש אולי לא כיוונו אמיתות הדין כפי שהוא האמת כלפי שמיא אבל האמת להוראה כבר נאמר לא בשמים היא אלא כפי שנראה להחכם אחרי שעיין כראוי לברר ההלכה בש"ס ובפוסקים כפי כחו בכובד ראש וביראה מהשי"ת ונראה לו שכן הוא פסק הדין הוא האמת להוראה ומחוייב להורות כן אף אם בעצם גליא כלפי שמיא שאינו כן הפירוש, ועל כזה נאמר שגם דבריו דברי אלקים חיים מאחר שלו נראה הפירוש כמו שפסק ולא היה סתירה לדבריו. ויקבל שכר על הוראתו אף שהאמת אינו כפירושו. והוכחה גדולה לזה מהא דשבת דף ק"ל א"ר יצחק עיר אחת היתה בא"י שהיו עושין כר"א ונתן להם הקדוש ברוך הוא שכר גדול שמתו בזמן וכשגזרה מלכות הרשעה גזירה על המילה לא גזרו על אותה העיר אף שהאמת אליבא דדינא נפסק שלא כר"א והוא חיוב סקילה במזיד וחטאת בשוגג, אלמא דהאמת להוראה שמחוייב להורות וגם מקבל שכר הוא כפי שסובר החכם אחרי עיונו בכל כחו אף שהאמת ממש אינו כן. וזהו ענין כל מחלוקות רבותינו הראשונים והאחרונים שזה אוסר וזה מתיר שכל זמן שלא נפסק כחד יכול כל אחד להורות במקומו כמו שסובר אף שהדין האמתי הוא רק כאחד מהן ושני החכמים מקבלים שכר על הוראתם. ומטעם זה מצינו הרבה חלוקים גם באיסורים חמורים בין מקומות הנוהגים להורות כהרמב"ם והב"י ובין המקומות הנוהגים להורות כחכמי התוס' וכהרמ"א ושניהם הם דברי אלקים חיים אף שהאמת האמתי גליא כלפי שמים שהוא רק כאחד מהם.

ומפורש כן בסנהדרין דף ו' אחר שאמר ויהו הדיינים יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן, שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ופרש"י שאם אטעה איענש, ת"ל ועמכם בדבר המשפט אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות ופרש"י דאין לו לדיין לירא ולמנוע עצמו מן הדין אלא לפ"מ שענינו רואות לידון ויתכין להוציא לצדקו ולאמיתו ושוב לא יענש, עיין שם, וכונתו דזהו האמת להוראה שמחוייב להזדקק ולהורות ולדון אף שאינו האמת ממש.

ובזה ביארתי מה שאיתא במנחות דף כ"ט א"ר יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך אמר לו אדם אחד יש ועקיבא בן יוסף שמו שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות, שלכאורה לא מובן לשון כתרים שאמר. ועוד קשה שאלת משה מי מעכב, מה כוונתו בזה, דמה שפרש"י למה אתה צריך להוסיף עליהם אין שייך ללשון מעכב דאף אם היה שייך כביכול להיות מעכב יקשה למה לו זה, ואם כוונתו להקשות למה לא כתב בפירוש לא מובן תירוצו בזה שר"ע ידרוש תילין של הלכות. אבל לפ"מ שבארתי מדויק לשון כתרים שנמצא שהשי"ת עשה את אותיות התורה למלכים היינו שיעשה החכם וידמה מלתא למלתא ויפסוק הדין כפי הבנתו טעם האותיות שבתורה, וכשיהיה מחלוקת יעשו כפי הבנת רוב חכמי התורה אף שאפשר שלא נתכוונו להאמת ולא היה דעת הב"ה כן, דהקב"ה נתן את התורה לישראל שיעשו כפי שיבינו את הכתוב ואת המסור בע"פ בסיני לפי הבנתם ויותר לא יפרש ולא יכריע השי"ת בדיני התורה שלא בשמים היא אלא הסכים מתחלה

להבנת פירוש חכמי התורה ונמצא שאותיות התורה הם מלכים שעושין כפי מה ששמע מהתורה לחכמי התורה אף שאולי לא היה זה כהבנת השי"ת. וניחא לשון אמרה תורה שמצינו בכמה דוכתי משום דאנן דנין רק איך אומרת התורה. וכן ניחא מה שאיתא בעירובין דף י"ג על ב"ש וב"ה אלו ואלו דברי אלקים חיים, דכיון שיכולין לפרש בתורה כב"ש וכב"ה הרי נמצא שנאמר כתרוייהו כל זמן שלא נתבטלו דעת אחד ברבים החולקין. וזהו פירוש מי מעכב שמה שאל למה עושה הקדוש ברוך הוא האותיות למלכים שיעשו כפי משמעות החכמים בלשון הכתוב והמסור, דמי מעכב שתכתוב באופן שלא יהיה אפשר לפרש רק דרך אחד ככוונתך האמתית ולמה נתת כח מלוכה להאותיות שימצא שלפעמים יעשו שלא ככוונתך. והשיב הקדוש ברוך הוא משום שע"ז זה ידרשו ר"ע וכל החכמים תילין של הלכות שהוא הגדלת תורה ממעט הנכתב והנמסר ולכתוב הרבה כל דבר בפרט אין קץ שהתורה היא בלא קץ וגבול עיין בעירובין דף כ"א. ומאחר שנתברר שהאמת להוראה הוא מה שנראה להחכם אחרי שעמל ויגע לברר ההלכה בש"ס ובפוסקים כפי כחו בכובד ראש וביראה מהשי"ת שכן יש להורות למעשה וזה מחוייב להורות, גם החכמים שבדור הזה יש להחשיבם הגיעו להוראה ומחוייבים להורות משום שהוראתם נחשב דין אמת. ומה שבב"מ דף ל"ג בת"ח ששגגות נעשות להם כזדונות הוא רק כשלא טרחו לברר היטב כדפרש"י התם בד"ה לעמי ובד"ה הוי זהיר ויותר מזה מבואר בפרש"י אבות פ"ד מ"ב שכתב הוי זהיר בלמוד לפלפל ולחקור דקדוקיו שמתוך שאין מדקדקין בלמוד ומורין שלא כדין נעשה כזדון. וכן פי' הר' יונה שם שיחזור הדברים עד שלא ישכח דבר ועד שירד לעומקן של דברים גם לא יסמוך בסברה הראשונה אשר בכל זה עושה זדון כי בכל דבר שהטעות מצויה ולא נתן אל לבו וחוטא נקרא פושע שהי"ל לידע שיש לטעות עיין שם, אבל כשטרח ויגע בכל כחו לברר הדין מחוייב להורות כן ומקבל ע"ז שכר בכל אופן.

ים של שלמה מסכת בבא קמא הקדמה

שלמה ע"ה אמר בחכמתו (קהלת י"ב, י"ב). ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ, ודרשו רבותינו בפרק עושין פסים (עירובין כ"א ע"ב) שמחוייב הוא לשמוע דברי חכמים שנקראו סופרים. במה שחדשו והוסיפו בקבלתם בתורה שבעל פה הלכה למשה מסיני על תורה שבכתב, שהוא בתכלית הקיצור בכמות, וארוך באיכות. אף הוסיפו וגזרו ועשו משמרת למשמרת. כאשר הקדים החכם הזה שעשה אזנים לתורה. שנאמר (שם) איזן וחקיקר. וכל הנמצא בדברי חכמי התורה מימות משה רע"ה עד עתה. הן הן החכמים שאמר הוא עליהן (שם שם, י"א) דברים חכמים כדרבנות. כלם נתנו מרועה אחד. ושלא לתמוה על מחלוקתם בריחוק הדיעות, שזה מטמא וזה מטהר. זה אוסר וזה מתיר. זה פוסל וזה מכשיר. זה פוטר וזה מחייב. זה מרחק וזה מקרב. אם דעתם לשם שמים. והראשונים אפילו בבת קול לא היו משגיחים (ב"מ נ"ט ע"ב). וכולם דברי אלקים חיים, כאילו קיבל כל חד מפי הגבורה, ומפי משה, האף שלא יצא הדבר מפי משה לעולם, להיות שני הפכים בנושא אחד. אעפ"י כן דמהו החכם לרוב אישורו וחיזקו, שאין בין דבר שהוציא משכל הפועל, אשר נתעוללו לו במושכלות שניות ושלישיות. לבין דבר שבא אליו בכח חוש הדיבור בקבלה הלכה למשה מסיני. אף שלא ציירו במופת שכלו להיותו הכרח. לולי צד הקבלה איש מפי איש. והמקובלים כתבו טעם לדבר, לפי שכל הנשמות היו בהר סיני, וקיבלו דרך מ"ט צינורות. והן שבעה פעמים שבעה, מזוקק שבעתיים. והן הקולות אשר שמעו וגם ראו. וכל ישראל רואים את הקולות הן הדיעות המתחלקות בצינור. כל אחד ראה דרך צינור שלו לפי השגתו. וקבל כפי כח (נשמת עליונו) [נשמתו העליונה], לרוב עליויה. או פחיתותה, זה רחוק מזה. עד שאחד יגיע לטהור. והשני יגיע לקצה האחרון לטמא. והשלישי לאמצעות, רחוק מן הקצוות והכל אמת והבן.

ולכן אמר החכם, מאחר שדברי החכמים האמתיים כולם דברי אלהים חיים, אפילו במחלוקתם. קל וחומר בהשוותם יחד. א"כ הגע בעצמך, משה למה לא כתב מפי הגבורה באר הטיב כפי אשר ראוי. מבלי שיפול בו שום ספק. ויהיה פנים אחד לתורה, ולא מ"ט. גם זולת זה, מה שהיה ראוי להוסיף ולגזור, ראוי היה למשה להודיע בספר. באם תגיע למקום שתמצא בקעה פרועה גדור אותה, ותוסיף בבנינה מה שראוי להוסיף, או מה שאיני ראוי להוסיף בשום ענין, על דרך אין גוזרין גזירה על הציבור אלא א"כ רוב הציבור יכולים לעמוד בה (ב"ק ע"ט ע"ב): על זה השיב החכם על תמיהתם, עשות ספרים אין קץ. כלומר שאינו מן האפשרי לעשות ספרים בענין זה. כי אין קץ ותכלית לעניינו, כמשמעו, כי אם כל רקיעי השמים גוילים, וכל הימים דיו.

לא יספיקו לכדי פרשה אחת. עם כל הספיקות שיפולו בה. ומה שיחודש ויוצא ממנה, לרוב תועלותיה. עם כל מה שיכולים חכמים מישראל להעמיק בשכל העיון, להעמיק ולשנות ולהוסיף עליו. ועוד אדרבה, אם כל זה היה כתוב בתורה. ק"ו שהיה עליו יותר הוספה. ר"ל הוספה על הוספה. ר"ל שאי אפשר שלא יפול ספיקות ושינוים ועומק הדעת בהוספה ראשונה. עד שתגיע הוספה שנייה לאלף אלפים כמותם. כלל הדבר, אמר החכם והודיע, שאינו בנמצא מן האפשרות להודיע ולבאר כל ספיקות התורה מבלי (חלוקת) [חילוקים] עד סוף שתהא ידו של אדם מגעת, אי אפשר. על כן מסר התורה לחכמים השתולים בכל דור, כל אחד ואחד לפי חוצב מקור שכלו. לחלק לעילוי ולהוסיף, כפי מה שיראו לו מן השמים, ואם בא לטהר יסייעו לו. בריך רחמנא דיהיב חכמתא לחכימין:

תניא הדקמת המלקט

הנה מודעת זאת כי מרגלא בפומי דאינשי בכל אנ"ש (אנשי שלומנו) לאמר כי אינה דומה שמיעת דברי מוסר לראייה וקריאה בספרים שהקורא קורא לפי דרכו ודעתו ולפי השגת ותפיסת שכלו באשר הוא שם ואם שכלו ודעתו מבולבלים ובחשיכה יתהלכו בעבודת ה' בקושי יכול לראות את האור כי טוב הגנוז בספרים אף כי מתוק האור לעינים ומרפא לנפש ובר מן דין הנה ספרי היראה הבנויים ע"פ שכל אנושי בוודאי אינן שוין לכל נפש כי אין כל השכלים והדעות שוות ואין שכל אדם זה מתפעל ומתעורר ממה שמתפעל שכל חברו וכמו שאר"ל גבי ברכת חכם הרזים על ששים ריבוא מישראל שאין דעותיהם דומות זו לזו וכו' וכמ"ש הרמב"ן ז"ל במלחמות שם בפירוש הספרי גבי יהושע שנאמר בו איש אשר רוח בו שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד וכו'. אלא אפילו בספרי היראה אשר יסודותם בהררי קודש מדרשי חז"ל אשר רוח ה' דבר במ ומלתו על לשונם ואורייתא וקב"ה כולא חד וכל ששים רבוא כללות ישראל ופרטיהם עד ניצוץ קל שבקלים ופחותי הערך שבעמינו ב"י כולהו מתקשראן באורייתא ואורייתא היא המקשרת אותן להקב"ה כנודע בזה"ק הרי זה דרך כללות לכללות ישראל ואף שניתנה התורה לידרש בכלל ופרט ופרטי פרטות לכל נפש פרטית מישראל המושרשת בה הרי אין כל אדם זוכה להיות מכיר מקומו הפרטי שבתורה: והנה אף בהלכות איסור והיתר הנגלות לנו ולבנינו מצאנו ראינו מחלוקת תנאים ואמוראים מן הקצה אל הקצה ממש ואלו דברי אלהים חיים לשון רבים על שם מקור החיים לנשמות ישראל הנחלקות דרך כלל לשלשה קוין ימין ושמאל ואמצע שהם חסד וגבורה וכו' ונשמות ששרשן ממתת חסד הנהגתן גם כן להטות כלפי חסד להקל כו' כנודע וכ"ש וק"ו בהנסתרות לה' אלהינו דאינון דחילו ורחימו דבמוחא ולבא דכל חד וחד לפום שיעורא דיליה לפום מה דמשער בליביה כמ"ש בזה"ק על פסוק נודע בשערים בעלה וגו':

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף נז עמוד א

מאי קמ"ל? הא קמ"ל, דפליגי תרי אמוראי אטעמא דנפשיהו, ולא פליגי תרי אמוראי אליבא דחד אמורא.

רש"י מסכת כתובות דף נז עמוד א

הא קמ"ל - דהיכא דאשכחן אמוראי דפליגי אהדדי כל חד אליבא דנפשיה ותרי אמוראי אחרני דפליגי בפלוגתא דהנך אמוראי ואית לן לפרושי מילתא בתרי לישני חדא מינייהו מיפלגי תרי אמוראי אליבא דנפשיהו שכל אחד אומר סברא שלו כגון רבי יוחנן ורבי יהושע ואינך תרי אמוראי [אליבא דחד] לא מיפלגי אלא אמרי חדא מלתא וחדא מן לישנא מיפלגי תרי אמוראי אליבא דחד כגון רב דימי ורבין ומשיא מלתא דתרי אמוראי קמאי חדא מלתא שבקינן ההיא לישנא דמיפלגי תרי אמוראי אליבא דחד ונקטינן ההיא דמיפלגי תרי אמוראי אליבא דנפשיהו דכי פליגי תרי אמוראי דחד מר אמר הכי אמר פלוני ומר אמר הכי אמר פלוני חד מינייהו משקר אבל כי פליגי תרי אמוראי בדין או באיסור והיתר כל חד אמר הכי מיסתבר

טעמא אין כאן שקר כל חד וחד סברא דידיה קאמר מר יהיב טעמא להיתירא ומר יהיב טעמא לאיסורא מר מדמי מילתא למילתא הכי ומר מדמי ליה בעניינא אחרינא ואיכא למימר אלו ואלו דברי אלהים חיים הם זימנין דשייך האי טעמא וזימנין דשייך האי טעמא שהטעם מתהפך לפי שינוי הדברים בשינוי מועט.

הון עשיר מסכת אבות פרק ה משנה יז

שהיא לשם שמים. שאין כוונת החולק לקנטר, או לקיים דבריו אף על פי שיודע בעצמו שהם שקר, אלא מחזיק בדעתו מפני שסובר שבאמת הלכה כמותו. סופה, לעולם הבא. להתקיים, כל צדדי אותו המחלוקת, אף על גב דבעולם הזה א"א לעשות כי אם כדברי האחד מהחולקים. וזהו עצמו המחלוקת של הלל ושמאי כלומר תלמידיהם, שבפירוש אנו רואים (עירובין יג ב) ששלשה שנים ומחצה נחלקו הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו, יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים חיים והלכה כדברי ב"ה. ולא כן היה המחלוקת קרח, כי יודע היה שאין הלכה כמותו בטלית שכלה תכלת ודומיו, אלא כוונתו היתה לבטל דברי משה, וא"כ א"א לומר שדבריו דברי אלהים חיים ושיתקיים כל צדדי אותה המחלוקת לעולם הבא, אלא דברי משה רבינו שדבריו אמת וצדק, כן נלע"ד פי' משנה זו. והמפרשים ז"ל בחרו להם דרך אחרת, ועיין בהקדמה שהקדמתי לספרי משנת חסידים הנקראת בשם עולם קטן בפרק י"ד ט"ו י"ו ותורה צמאונך על ענין זה של המחלוקת: